

THEOKRITS DIGT ”TROLDKVINDEN”

oversat af Ole Thomsen

[Theokrits digt nr. 2: Simaitha, en ung kvinde, søger ved magiske midler at vække kærlighed i en purung skønrian, som ikke vil vide af hende mere; han hedder Delfis, ude i byen er han kendt som Den Flotte Sprinter (linje 125). Simaithas trolddom, som udøves i den månebeskinnede nat, er henvendt til dødningsgudinden/heksen Hekáte. Om lidt sender Simaitha sin slavinde Théstylis hen for at smøre en magisk substans på tærskelen i Delfis' hus (linjerne 58ff.), og da Thestylis er borte, fortæller Simaitha sin veninde Månen historien om sin kærlighed. Men før det kan ske, taler hun til slavinden (og samtidig i ikke ringe grad til sig selv); ved linje 10 glides der over i bøn til de to gudinder Månen og Hekáte. Den talende er ligbleg (55f.), måske gravid. Scenen er antagelig henlagt til gården i den ejendom, hvor Simaitha bor med sin slavinde]

Hvor er mit laurbærløv? Hvor er tryllesafterne henne?

Théstylis, rub dig! Krans skålen med fine, højrøde uldbånd!

Nu vil jeg *binde* min ven – jeg kan ikke få ham af ho’det!

Hele elleve døgn er det siden den usling har vist sig;

5 om jeg er død eller lever, ja, det har han ikke set efter.

Ikke ét bank på min dør, så grusom er han! Mon Eros

og Afrodite har vendt hans flagrende sind til en anden?

Nu i mor’n går jeg hen i hans fitness-center og spør’ ham:

”Hvad er meningen med at behandle mig sådan, som du gør?”

10 Men *i nat* vil jeg lægge ildofre i tryllering om ham.

Strål da, Måne! Til dig går min sang den tyste, gudinde,

og til dødningsers frue Hekáte, for køtre en rædsel,

når hun vandrer blandt grave, hvor blodet størkner og mørkner.

Glød dig, grumme Hekáte! Yd hjælp til det sidste, så min drik

15 virker med selv samme kraft som Kirkes safter i sin tid,

og som Medeas, og dem, Perimeda med lokkerne brygged.

Magiske hjul med din fugl, træk dén mand hjem i mit kammer!

Først skal bygmelet smelte i flammerne. Strø det på ilden,
Théstylis! Åh, dit drog, du står jo og falder i staver!

20 Er jeg da rent til grin for dig, din somikkel, *også?*
Strø det på ilden og sig: ”Det er Delfis’ knogler, jeg spreder.”

Magiske hjul med din fugl, træk dén mand hjem i mit kammer!

Delfis har taget min ro, mod Delfis brænder jeg laurbær:

Ligesom lauren nu sprager i ilden og pludselig fænger,
25 blusser og næppe la’r ligge en smule aske tilbage,
således skal også Delfis med liv og lemmer fortæres!

Magiske hjul med din fugl, træk dén mand hjem i mit kammer!

Nu på ilden med kliddet! – At bøje Dødsrigets stålport
magter du, Artemis, alt urokkeligt rokker din guddom ¹...

30 Théstylis, hundene glammer for os over hele byen:
Korsvejsguden er nær! Lad bronzebækkener gjalde!

Magiske hjul med din fugl, træk dén mand hjem i mit kammer!

Hører du, stille er havet og alle vindene tier,
tie gør ikke smerten, der bor i mit bryst dybest nede,
35 for jeg brænder af ham, der lod mig stakkel tilbage,
ikke som hustru, men, til min skam, heller ikke som jomfru.

Magiske hjul med din fugl, træk dén mand hjem i mit kammer!

Som jeg, med hjælp fra en gud, får voksdukken her til at smelte,

¹ Simaithas påkaldelse af Artemis/Månen afbrydes, for nu viser hundenes glam, at deres herskerinde Hekáte er i færd med at åbenbare sig.

lige så brat skal Delfis fra Myndos hensmelte i elskov.

40 Ligesom svingmalmet her snurres rundt ved din hjælp, Afrodite,
sådan skal Delfis kredse og snurre rundt om min tærskel!

Magiske hjul med din fugl, træk dén mand hjem i mit kammer!

Tre gange gyder jeg vin, Hekáte, og råber tre gange:

**Enten det nu er en mand eller kvinde, der deler hans leje,
45 gid han må glemme sin kære så dybt, som det siges, at Theseus
glemte på Naxos engang den hårfagre mø Ariadne.**

Magiske hjul med din fugl, træk dén mand hjem i mit kammer!

Hesteurt hedder en blomst i Arkadien. Hingstføl og hopper
guffer den urt og springer som gale af sted over bjerget.

50 Således ønsker jeg Delfis skal komme rendende ravgal,
våd af sportspladsens olie, og buse ind i mit kammer.

Magiske hjul med din fugl, træk dén mand hjem i mit kammer!

Borten her, som Delfis engang har tabt af sin kappe,
den vil jeg plukke itu og kaste på ilden, der spruder.

55 Ve mig, plagsomme Eros, hvorfor har du bidt dig så fast og
ud af årerne suget mit sorte blod som en sump-flåt?

Magiske hjul med din fugl, træk dén mand hjem i mit kammer!

Firben maser jeg, giften af det skal han søbe i morgen.

Men allerede i nat, mens det endnu er mørkt, skal du liste,
60 Théstylis, hen til hans hus og ælte urter på tærsklen,
spytte og hviskende sige: "Nu ælter jeg Delfis' knogler!"

Magiske hjul med din fugl, træk dén mand hjem i mit kammer!

[Simaita har drejet tryllehjulet for sidste gang. Pigen går]

Nu er jeg ene. Hvordan skal jeg bedst begynde at græde
65 over min elskov? Hvem var den mand, der er skyld i det hele? –
Der var Artemis-fest, og Eúbulos' datter Anáxo
gik i optog med de andre, og rundt om det hellige alter
flokkedes vilddyr, og se, minsandten, der var en løvinde!

Mærk dig, mægtige Måne, hvad kilden er til min elskov.

70 Og Theumáridas' amme fra Thrakien (nu er hun død) kom
(naboer var vi såmænd) og tiggede og bad, at jeg end'lig
måtte se processionen. Jeg stakkel gik med, i min fine
hørlærredskjole med slæb, og over skuldrene bar jeg
et lille pynteligt slag, jeg lånte det af Klearista.

75 *Mærk dig, mægtige Måne, hvad kilden er til min elskov.*

Jeg var nok halvvejen henne (hvor Lykons ejendom ligger),
da ser jeg Delfis komme, og Eudamippos var med ham:
Gyldnere var deres dun end blomsterne af immortellen,
brystet skinnede mer', end du, o Måne, kan stråle.
80 Lige fra stadion kom de, fluks hjem fra den herlige idræt.

Mærk dig, mægtige Måne, hvad kilden er til min elskov.

Og jeg så, og mit blod blev til ild, jeg var såret, jeg arme.
Min egen dejlighed smelted. Jeg ænsede intet af festen,
intet af pompen. Hvordan jeg kom hjem, det aner jeg ikke.
85 Så blev jeg rystet igennem af alt nedsvidende feber,

og jeg lå bundet til sengen ti samfulde dage og nætter.

Mærk dig, mægtige Måne, hvad kilden er til min elskov.

Huden tabte kulør, blev så gul, så den lignede buksbom;
håret faldt helt af min isse; og mer' var der ikke tilbage
90 af mig end rent skind og ben. Der gives ikke en troldmand,
ikke en heks her i byen, jeg ikke har spurgt om et middel.
Lige lidt hjalp det, og tiden randt ud, og enden var tæt på.

Mærk dig, mægtige Måne, hvad kilden er til min elskov.

Nå, så fortalte jeg alt, som det var, til min tjenestepige.
95 ”Théstylis, gå nu og find et middel, der læger min sygdom!
Jeg er fuldstændig besat af Myndos-manden. Så skynd dig
hen til sportspladsen, og pas ham op, og få ham i tale.
Det er jo dér, han plejer at færdes og elsker at sidde.”

Mærk dig, mægtige Måne, hvad kilden er til min elskov.

100 ”Når du så ser, han er ene, så vinker du hemmeligt ad ham,
og si'r: ”Simaitha vil se dig!” og bringer ham med dig tilbage.”
Det var min ordre. Og hun gik derhen og hjemførte Delfis
med den funkende lyd til mit kammer. Men jeg, da jeg hørte
trin af hans fjedrende fod, der trådte ind over min tærskel –

105 *Mærk dig, mægtige Måne, hvad kilden er til min elskov.*

- straks blev jeg kold overalt som is, og sveden i panden
dryppede fra mine bryn, som duggen falder fra grene.
Ikke en lyd fik jeg frem, nej, ikke så meget som barnet,
når det klynker i søvne, det spæde, og kalder på Moder.
110 Hele min krop, der dog ellers er pæn, blev stiv som en dukke.

Mærk dig, mægtige Måne, hvad kilden er til min elskov.

Han så mig an, den ukærlige mand, og sænkede blikket,
satte sig ned på sengen, og mens han satte sig, sagde han:

”Faktisk fik du, Simaitha, et li’så stort forspring foran mig -
115 nu ved at kalde mig hen til dit hus, før jeg selv turde komme -
som jeg i løbet forleden fik foran den søde Filinos!”

Mærk dig, mægtige Måne, hvad kilden er til min elskov.

”Helt af mig selv var jeg kommet til dig, det var jeg, ved Eros!
fulgt af et par kammerater, i nattens tidlige timer.

120 Jeg havde bragt ved mit bryst et par dionysiske æbler,
kranset mit hår med Hérakles’ løv, den sølvhvide poppel -
purpursnor sku’ der ligge hen gennem poppelens bladværk!”

Mærk dig, mægtige Måne, hvad kilden er til min elskov.

”Havde I så budt os ind, var det blevet så lækkert (jeg kaldes
125 Den Flotte Sprinter af alle de unge gutter i byen!);
bare et kys af din læbe, og du skulle se, hvor jeg... sov så!
Men hvis I havde låset din dør og lukket os ude,
så var vi gået amok med økser og svidende fakler!”

Mærk dig, mægtige Måne, hvad kilden er til min elskov.

130 ”Sådan gik tingene *ikke*; så Afrodite må takkes,
dernæst har du, ædle kvinde, ved selv at kalde mig til dig
snappet en mand ud af ilden, der stod i den lyseste lue,
halvforbrændt som jeg var; for den ild, som Eros kan tænde,
flammer med langt større kraft end selve Siciliens vulkanbjerg.”

135 *Mærk dig, mægtige Måne, hvad kilden er til min elskov.*

”Jomfruen driver den ud af sit kammer i rasende vanvid,
bruden skræmmer den op fra ægtemanden, mens lejet
endnu er varmt!” -- Ja, det var hans ord. Let var jeg at lokke,
tog hans hånd, trak ham ned i de bløde hynder på sengen,
140 bryst mod bryst lå vi så, og kinderne glødede heftigt,
hedere, end de var før! Vi tiskede ømt til hinanden.
Nå! Lad mig nu ikke våse og pludre dig træt, søde Måne!
Alt det største det skete, og begges længsel blev mættet.

Indtil i går har han aldrig sagt *mig* noget på, og det samme
145 gælder den anden vej rundt. Så skete der det, at jeg mødte
damen, der både er mor til Melixo og mor til Filista,
fløjtespillersken – det var i mor’s, da de prustende heste
op af havet just trak Den Rosenfingrede Dugning.
Meget fortalte hun mig, blandt andet om Delfis’ affære.
150 Men, om det er en mand eller kvinde, han nu er brændt varm på,
vidste hun ikke bestemt, men blot at man ofte ved gilder
så ham skåle for Eros i ublandet vin og så fare
hen til den elskedes dør for at hænge en kærlighedskrans der.

Sådan lød damens beretning - som ér den skinbarlige sandhed:
155 Før besøgte han mig tre-fire gange om dagen,
”glemte” tidlig og silde sin flaske med olie hos mig.
Men, nu i elleve døgn har han ikke så meget som vist sig;
mig har han altså svedt ud - og fundet sig noget der er sjov’re!

Nu i nat bli’r han *bundet* med trolddom. Men stritter han stadig
160 mod, skal - så hjælpe mig Skæbnen! - han ruske i Helvedes porte.
Dræbende er eliksiren, jeg har her i kurven, gudinde,
efter en mands formular fra Assyriens magiske lande.

Måne, lad nu dine heste gå under i havet, og glæd dig,
glæd dig – jeg, jeg må bære den brunst, der er blevet mig påført.

165 Måne i strålende stol, far vel! Farvel, alle I stjerner,
som rejser sagtelig med i Nattens vogn uden lyde!

[Det gryr ad dag]

Ovenstående oversættelse har hentet megen hjælp i oversættelser af Sigurd Müller (1915, illustreret af Lorens Frølich) og Otto Gelsted (1961). Visse af Gelsteds vers skulle slet ikke laves om. Men adskillige skulle. Sigurd Müllers oversættelse er snerpet (se hans ”forskønnelser” af vers som 44, 139-143, 150), og hans vers tynges af inversioner og arkaismer, der længst var passé allerede i 1915; men her og der kan der hentes marvfulde vendinger hos Müller. Først efter afslutningen af mit forsøg så jeg Kai Møller Niensens fine oversættelse (1990).

Jeg har benyttet A.S.F. Gow’s og K.J. Dover’s kommentarer fra henholdsvis 1950/1952 og 1971. Den første er en klassiker, den sidste er genial, især ved sine på én gang lærde og livsnære spørgsmål til teksten. Nu har også Richard Hunter kommenteret et udvalg af Theokrit-digte (1999).

Den hellenistiske digter Theókritos, født omkring 300 f.Kr. i Syrakus på Sicilien, er hyrdedigtningens opfinder. Theokrits bukoliske digte foregår på digterens fødeø, ude på landet.

”Troldkvinden” – nr. 2 i samlingen af Theokrits digte - er imidlertid ikke noget hyrdedigt, men en mime i bymiljø. Da slavinden ikke siger noget, ville vi måske kalde digtet en monolog; men nogen egentlig enetale er der ikke tale om, da Simaitha jo – blandt andre - taler til Hekáte og Månen (sådan er det i megen græsk og romersk poesi: dialog med guder). Hun får i løbet af digtet et betagende venindeforhold til Månen, hendes lykkeligere medvider (se bl.a. slutningen).

Theokrit boede en overgang på øen Kos; måske er ”Troldkvinden” tænkt henlagt hertil; se versene 39 og 96 (Myndos ligger i Karien, ovre i Lilleasien) og 116 (”an artful boast under the disguise of modesty” [Dover]; Filinos var navnet på en berømt atlet fra Kos), jf. 33.

Man har fundet talrige magiske tekster fra det virkelige liv, især de såkaldte trylle-papyri, men også på potteskår; og også i den klassiske litteratur findes der kortere eller længere omtaler af magiske praktikker (tryllesange, besværgelser, forbandelser, ”nedbindinger” osv.). Der er sket fremskridt i udforskningen af dette felt gennem de

senere årtier, både fordi der er gjort nye papyrus-fund i Ægyptens sand og fordi klassiske filologer er blevet endnu mere indstillet på at sammenligne det græsk-romerske materiale med andre kulturer. En spændende samling artikler vedrørende magi og religion, også i et komparativt-antropologisk perspektiv, findes i den af C.A. Faraone og D. Obbink udgivne *Magika Hiera: Ancient Greek Magic and Religion* (Oxford 1991).

Tidsmæssigt strækker disse vidnesbyrd om magien sig fra arkaisk og klassisk tid i Grækenland ned til senromerske tider. Mange af de omtalte procedurer kan paralleliseres i Orienten; med rette tillagde grækerne og romerne selv Østens folk denne indsigt i magi, astrologi, eliksirer og parfumer (161f.: Simaitha er faktisk elev af en ”viis mand fra Østerland”, som det hedder i vores julesalme). Det er ikke praktisk muligt – heller her i Theokrit 2 – at gennemføre en renlig skelnen mellem religion – dvs. ritualer, inkl. bønner, henvendt til guder med en fri vilje til at sige ja eller nej – og såkaldt sympatetisk magi – dvs. visse symbolske handlinger, som, hvis de udføres helt nøjagtigt, med **nødvendighed** vil få magterne/ånderne til at opfylde ens ønske, så at den eller det, der skal fortrylles, kommer i min **magt** (”mod sin vilje” er en almindelig vending i de erotiske tryllesange).

Sympatetisk, dvs. sam-lidende, magi fungerer sådan: Der bedes: **Ligesom symbolet på x – bygmelet, laurbærkvisten, kliddet, voksdukken etc. - nu lider under/påvirkes af min handling, lad på samme måde x selv lide under/påvirkes af denne handling!** Ofte er magien naturligvis erotisk motiveret, men formålet kan også være at fordrive en mere håndgribelig sygdom end elskovens, fx hovedpine. I magien tages sprogets metaforer på ordet: Delfis skal ”brænde” af kærlighed. Delfis skal ”smelte” af kærlighed (18, 38f.). Bemærk også 33ff. om (fraværet af) overensstemmelse (*sympátbeia*) mellem kosmos og psyke, mellem den ydre verden taget bogstaveligt – det stille hav - og den indre verden taget billedligt og metaforisk – det stille hjerte. I digtet her kan man pege på følgende magiske træk:

Refrænerne afspejler magikerens monotont manende gentagelser.

De magiske formularer fremsættes lavmælt (11, 61); anderledes forholder det sig med bønner til de olympiske guder. Se dog 43.

Det hellige og magiske tretal (43). Hekates ”korsvej” er egentlig en tre-vej, *trí-odos* (31).

En forbandelse ”ned-binder” sit offer (3, 10, 159), den er en *katá-desmos* (græsk), en *de-fixio* (latin).

Laurbær, purpur og uldbånd (1-2) kan fungere apotropæisk: de skal beskytte troldkvinden mod de farlige magter, hun maner frem (jf. 121f.); ligeledes tjener det rungende bronzeinstrument (31, den grufulde Hekate nærmer sig) som værn mod onde ånder (hertil findes paralleller fra hele verden).

En række substanser afbrændes som symboler på den tilstand, Simaitha ønsker at hensætte Delfis i: bygmel, symboliserende den begæredes knogler (18-21), laurbær (23-26), voks (38-39; jf. det velkendte, at voksdukker afbrændes samtidig med fremsigelse af forbandelser) og klid (28; klid er skaldele fra formalingen af korn, jf. avner).

Hun svinger en fugl, en såkaldt vende-hals, udspændt på et tryllehjul med fire eger (17 osv.). Dette var en velkendt form for elskovsmagi i oldtidens Grækenland. Samme formål – at vende eller dreje eller drage den andens sind - tjener det i linje 40 omtalte støjinstrument. Der findes billeder af begge instrumenter i Gow's kommentar.

Hun brygger en farlig elskovsdrik, ”en ond drik” (58). Undertiden synes hendes **had** at være stærkere end hendes **kærlighed**; se passagen 17-63, hvor der både findes bønner om Delfis’ kærlighed og bønner om lemlæstelse af ham, og se 159ff. Det er interessant at se, hvordan nattens magiske gerninger og dagens handlinger samvirker i hendes forestillingsverden; se 8-10, 58-61 (58, magi om dagen!), 159-162.

Theokrits store tema er kærlighed, kærlighed ved første blik (82ff., dette er regelen i antik poesi), fatal og smertelig kærlighed, heteroseksuel såvel som homoseksuel (mand-mand-begær er såre hyppigt i antik hyrdepoesi), kærlighed som en sygdom, en brændende feber (også når den er gengældt!). ”Troldkvinden” ender i resigneret melankoli (man kan notere, at denne sidste del af Theokrit 2 ingen tryllende refræner har). Det er en slem misforståelse at tro, at Simaitha skulle være prostitueret (se også 36). Hun er i øvrigt klart mere betaget af ham, end han nogen sinde har været af hende. Delfis er purung og flot (77-80). Men han er ekstremt selvglad (114ff., 124ff.). Narcissister, der fupper (118ff.), ja, narcissister, der fupper ved hjælp af floskler (130ff.), det er humoristers livret.

Theokrits digte er berømte for deres psykologiske indsigt, for deres charme og humor og for deres realisme. Realismen i komedier og mimer er konkret og stedbundet; fx står der noget så specifikt som ”Timágetos’ brydeskole” i linje 8 og 97. Men realismen kan jo ikke være dokumentarisk udtømmende; således erfarer vi ikke særlig meget om hovedpersonens sociale status. Hvad lever hun af? Er hun gravid (se 155)? Trods Simaithas ikke ret høje status (så meget er vist) patroniserer digteren hende ikke. Stort set uden ironi (over for Simaitha, men ikke over for hendes modstander!) beder digtet os lytte til denne forpinte ”Medea fra en af forstæderne”, denne ”suburban Medea” (Dover’s udtryk om hende).

I sit 8. hyrdedigt – en sangerdyst - bearbejder Vergil på én gang Theokrits 2. og 3. digt. Linjen 2.82 bliver til følgende hos Vergil (8.41): *ut vidi, ut perii, ut me malus abstulit error*, jeg så, jeg døde, og forkert flakken [*amor*] bortførte mig. Begge linjer, både den græske og den latinske, er syntaktisk set påfaldende.

Ånden i et Theokrit-digt som dette minder om den, som findes hos den græske (alexandrinske) digter Konstantinos Kaváfis, alias Cavafy (1863-1933).

Ole Thomsen